

Prof. dr hab. Stanisław Rudolf
Katedra Zarządzania
Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Artura Janusza
pt. Zarządzanie projektami w procesach rozwoju klastrów

Recenzowana rozprawa poświęcona została procesom rozwoju klastrów, ze wskazaniem na rolę zarządzania projektami w tym rozwoju. Problematyka klastrów cieszy się od wielu lat niesłabnącym zainteresowaniem. Wynika ono głównie z korzystnych rezultatów zarówno ekonomicznych jak i społecznych ich działalności. Autorzy mają jednak problem z ich definiowaniem, głównie ze względu na dużą ich różnorodność. Praktycznie nie ma dwóch identycznych klastrów. Ich struktura, ich wielkość czy zakres działalności zależy od wielu czynników, w tym od uwarunkowań w których funkcjonują, od przedmiotu działalności, od środowiska w którym funkcjonują itp. Toczona się na ten temat dyskusja przynosi lepsze rozeznanie tej problematyki.

Monografia mgr A. Janusza stanowić może ważny przyczynek do takiej dyskusji. Co prawda przedmiotem badań Autora jest jeden tylko klaster w dodatku zagraniczny, ale zarówno rozważania teoretyczne poprzedzające rezultaty badań, jak i same badania uznać należy za istotny wkład w rozwój wiedzy o klastrach. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Autor precyzyjnie określa lukę badawczą, którą konsekwentnie stara się wypełnić. Jest to rzadki przypadek w pracach naukowych, gdzie luka taka jest wyraźnie wyartykułowana i opisana.

Walory teoretyczne rozprawy polegają na usystematyzowaniu wiedzy dotyczącej klastrów, ze wskazaniem na ich złożoność i różnorodność. Przedmiotem rozważań są również metody badania klastrów. Rozważania teoretyczne dotyczą także zarządzania projektami, ze szczególnym odniesieniem do projektów podejmowanych i realizowanych w klastrach.

Wartość praktyczna rozprawy polega na szczegółowym zaprezentowaniu jednego z klastrów (klaster Vestbase w Norwegii). Prezentacja ta może mieć zarówno wymiar poznawczy jak i aplikacyjny. W literaturze polskiej brak tak szczegółowego opisu działalności firm wchodzących w skład klastra zagranicznego. Czytelnik może więc próbować wykorzystać doświadczenia norweskie w polskich przedsiębiorstwach.

Struktura rozprawy wynika z nakreślonego we wstępie głównego celu pracy oraz poszczególnych celów częściowych. Układ pracy jest logiczny, poszczególne jej rozdziały składają się na pewną całość. Praca stanowi interesujący i merytorycznie poprawny materiał, w którym na podkreślenie zasługuje dobra znajomość analizowanej przez Autora problematyki oraz poszukiwanie rozwiązań dla ważnego problemu klastrów jakim jest zarządzanie projektami. Szczególne miejsce zajmuje tu rzadka w polskiej literaturze kompleksowa analiza klastra zagranicznego.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz aneksu na płycie CD zawierającego transkrypcje przeprowadzonych wywiadów. Poszczególne części pracy podporządkowane zostały realizacji głównego jej celu. Służą również weryfikacji poszczególnych hipotez badawczych.

Za główny cel pracy Autor przyjął „wyjaśnienie znaczenia jakie dla rozwoju klastrów mają projekty realizowane przez uczestników tych klastrów” (s. 8). Cel ten, bardzo ogólny, został uszczegółowiony w postaci pięciu celów częściowych, które sformułowane zostały w postaci pytań (np. Jakie cele i potrzeby związane z aktywnością w klastrze mają jego uczestnicy?, Jaka jest natura interakcji zachodzących pomiędzy uczestnikami klastra? itp.). Formułowanie celów w postaci pytań budzi wątpliwości. Celem bowiem jest to co zamierzamy osiągnąć, stąd wskazane byłoby przeformułowanie tych celów. Wymienione cele częściowe to w zasadzie pytania badawcze. Często formułują je autorzy dysertacji obok celów badawczych.

Realizacji powyższych celów Autor dokonuje poprzez weryfikację hipotez badawczych. Główną hipotezę formułuje w następujący sposób: „Projekty realizowane przez uczestników klastrów wzmacniają ich przewagę konkurencyjną i jednocześnie przewagę konkurencyjną tych klastrów” (s. 8), (Autor nazywa to tezą pracy, którą należy zweryfikować). Autor formułuje również 5 hipotez częściowych uściślających i uzupełniających hipotezę główną. Znajdujemy tu m.in. interesującą hipotezę mówiącą o tym, że „uczestnicy klastrów w podejmowanych projektach zaspakajają podobne potrzeby i realizują podobne cele”. W innej hipotezie zakłada się, że działalność projektowa odgrywa najważniejszą rolę w działalności operacyjnej uczestników klastrów. Hipotezy H3 i H4 można z powodzeniem połączyć, obie dotyczą bowiem koordynacji działalności projektowej.

W rozdziale pierwszym, stanowiącym rodzaj wprowadzenia do badanej problematyki dominują rozważania o charakterze ogólnym i teoretycznym. Jest to ważny rozdział dla całej pracy, bowiem w sposób kompleksowy naświetla analizowane dalej zarządzanie projektami i stanowi tło dla dalszych analiz. Autor przytacza tu pojęcia i definicje projektów, ich strukturę,

sposoby komunikowania się przy ich realizacji itp. Ważną częścią tego rozdziału są sformułowane wnioski dla planowanych badań.

Rozdział drugi ma również charakter wprowadzenia i dotyczy problematyki klastrów. W tym dość obszernym rozdziale Autor przybliża czytelnikowi problematykę klastrów, od ich genezy, definicji, po procesy rozwoju i zarządzania klastrem. Jest to ważny i dobrze napisany rozdział pracy. Prezentowane tam informacje są szeroko wykorzystywane w dalszej części pracy. Na podkreślenie zasługują prezentowane szeroko i w interesujący sposób metody badania klastrów. Ostatni punkt tego rozdziału „Zarządzanie projektami w klastrach jako luka badawcza” pomimo zapowiedzi nie prezentuje takiej luki. Zawiera natomiast obszerne zestawienie prowadzonych na ten temat badań, w którym czytelnik powinien poszukać takiej luki.

Kolejny rozdział poświęcono przewadze konkurencyjnej jako wyznacznikowi rozwoju klastra. Nie bardzo wiadomo dlaczego Autor rozpoczyna go od sformułowania wspomnianej już luki badawczej. (tytuły podrozdziałów 2.7. i 3.1. są identyczne). Luka taka to określenie roli projektów w zwiększaniu przewagi konkurencyjnej jego uczestników oraz rozwoju klastra (s. 78). Z rozważań prowadzonych przy tej okazji wynika, że chodzi tu o znaczące projekty związane z budową i przebudową klastrów. Rozważania na ten temat powinny się raczej znaleźć w ostatnim punkcie rozdziału drugiego. W rozdziale tym sporo miejsca Autor poświęca konkurencji i przewadze konkurencyjnej. Zaprezentowano w nim najważniejsze koncepcje konkurencji, które mają ułatwić zrozumienie i wyjaśnienie natury interakcji pomiędzy organizacjami – uczestnikami klastrów. Rozdział kończą rozważania na temat kształtowania przewagi konkurencyjnej w klastrach.

Najbardziej obszerny i zarazem najważniejszy jest rozdział czwarty zawierający m.in. rezultaty badań empirycznych. Rozpoczyna go podrozdział poświęcony przeprowadzonym przez Autora badaniom pilotażowym. Uwagi na temat tego badania przedstawiono w dalszej części recenzji. Prezentacja rezultatów badań poprzedzona została szerokim wprowadzeniem metodologicznym (założenia badania, metodologia badań, realizacja badań). Autor prezentuje również złożoną procedurę selekcji klastra do badań. Równie złożoną procedurę zastosowano przy wyborze pięciu przedsiębiorstw – członków klastra wybranego do badań. Badania trwały długo, bo kilka lat, ale ich rezultaty zaprezentowane zostały z dużą starannością. Autor najpierw szczegółowo charakteryzuje każde z tych przedsiębiorstw, a następnie prezentuje odpowiedzi respondentów na 5 postawionych im pytań. Należy docenić wysiłek Autora przy realizacji badań. Już sam fakt, że zostały one przeprowadzone za granicą i obejmowały pięć

przedsiębiorstw zasługuje na podkreślenie. Do uzyskanych rezultatów można mieć jednak pewne zastrzeżenia, o czym w dalszej części recenzji.

Przejdźmy obecnie do uwag krytycznych formułowanych pod adresem pracy, w tym głównie pod adresem realizowanych badań. Uwagi rozpoczniemy od wspomnianych już badań pilotażowych. Badania te z wielu względów budzą wątpliwości. Przede wszystkim chodzi o skalę tego badania, która wielokrotnie przewyższa badanie zasadnicze. Badaniem pilotażowym objęto bowiem 69 jednostek (hotelu) w trzech krajach, podczas gdy w badaniu zasadniczym tylko 5 jednostek w jednym kraju, w jednym klastrze. Dodatkowo, badania pilotażowe dotyczyły hotelu, zaś badanie zasadnicze realizowano w firmach usługowych zlokalizowanych w klastrze. Działalność tych firm jest więc dość odległa od działalności hotelu. Oprócz tego badane hotele nie wchodziły w skład klastra. Trudno w takiej sytuacji uznać omawiane badania za pilotażowe. Można co najwyżej wyprowadzać pewne wnioski z tych badań, które mogą się okazać przydatne dla badania zasadniczego, np. dotyczące realizowanych projektów.

Zwraca uwagę sformułowana przez Autora i obowiązująca w dalszych badaniach definicja projektu. Projekt definiowany jest bowiem jako „unikalny proces składający się z wielu koordynowanych i kontrolowanych czynności, posiadający datę rozpoczęcia i zakończenia, podjęty dla osiągnięcia celu zgodnego z określonymi wymogami przy uwzględnieniu ograniczonych: czasu, kosztów i zasobów” (s. 74). Autor pisze dalej, że „cele projektów formułowane są na kilku poziomach klastra. Wszystko to sugeruje, że Autor ma na myśli tzw. duże projekty, obejmujące cały klaster bądź znaczną jego część, wymagające koordynacji na poziomie klastra i współpracy poszczególnych jego członków. Tymczasem Autor w swoich badaniach w ogóle nie analizuje tego rodzaju projektów. Ogranicza się praktycznie do poszczególnych zakładów wykonujących często drobne zlecenia, których są setki, a nawet tysiące w ciągu roku. Trudno w świetle powyższej definicji nazwać takie zlecenia projektami.

Wspominana już metodologia badania została przesadnie rozbudowana. Mamy więc model badawczy, szczegółową operacjonalizację badania, źródła danych, metody i techniki badawcze, narzędzia badania itp. Nie bardzo również wiadomo dlaczego Autor wybrał klaster spoza Unii Europejskiej. Jego wyjaśnienie, że chciał uniknąć „wpływu inicjatyw i polityk publicznych na klaster i jego poszczególnych aktorów” jest mało przekonujące. Wybrany klaster również podlega polityce publicznej, tyle, że prowadzonej przez rząd norweski. Zdaniem recenzenta bardziej odpowiedni do badań byłby klaster z któregoś kraju UE ze

względem na zbliżoną politykę publiczną dotyczącą klastrów i większą wiarygodność badań w odniesieniu do Polski.

Pozytywnie należy ocenić szczegółowy opis badanego klastra, w tym przestrzeń koordynacji i integracji łańcuchów dostaw. Analizę rezultatów badań ułatwia szczegółowa prezentacja firm wybranych do badania, liczne zdjęcia obrazujące ich działalność itp. Szeroko zaprezentowano również szczegółowe odpowiedzi respondentów na zadawane w czasie wywiadów pytania. Jest to obszerny materiał, bowiem na każde z 5 pytań przytaczano kolejno odpowiedzi wszystkich respondentów. Oczywiście lepszym rozwiązaniem byłaby zbiorcza prezentacja takich odpowiedzi, ale ze względu na zasadnicze różnice między badanymi firmami opracowanie takich odpowiedzi byłoby bardzo trudne, czy wręcz niemożliwe. Dodajmy, że taki sposób prezentacji poszerza wiedzę czytelnika o badanych firmach.

Nie wszystkie z zadawanych pytań w równym stopniu dotyczą badanej problematyki. Najbliższe jest tu pytanie czwarte dotyczące zarządzania projektami związanymi z uczestnictwem w klastrze. Szkoda tylko, że respondenci mówili głównie o projektach realizowanych przez ich firmy, bez szerszego odniesienia do całego klastra. Podobne uwagi można mieć do pytania piątego dotyczącego efektów działalności projektowej w klastrze. Prezentowane tu efekty odnosiły się głównie do działalności poszczególnych firm.

Na podkreślenie zasługuje bogata literatura przedmiotu wykorzystana w pracy. Są to głównie pozycje zagraniczne, ale szeroko cytowana jest również literatura polska. Odnotować należy również olbrzymi wkład Autora w przygotowywanie licznych zestawień statystycznych, które porządkują prowadzone rozważania i podsumowują je w syntetyczny sposób. Podobną pozytywną rolę odgrywają rysunki, ilustrujące badaną problematykę i ułatwiające zrozumienie trudnych problemów.

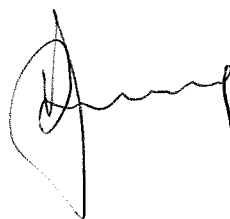
Strona formalna pracy budzi spore zastrzeżenia. Pojawiają się bowiem tzw. literówki, błędy stylistyczne, zbędne słowa, brak słów itp. Pewne zastrzeżenia mam również do przypisów, które miejscami odbiegają od przyjętych standardów. Autor ma zwyczaj kończenia rozdziałów bądź podrozdziałów tabelami pomijając ich interpretację. Na s. 64 jest tabela a nie rysunek.

W konkluzji mogę stwierdzić, że rozprawę doktorską mgr Artura Janusza uznać należy za pracę interesującą, o istotnych walorach merytorycznych. Autor podjął ambitny zamysł badawczy, tak ze względu na aktualność badanej problematyki jak i jej złożoność. Recenzowana rozprawa świadczy o szerokiej wiedzy Autora w obszarze będącym przedmiotem jego zainteresowań. Jego warsztat badawczy uznać należy za dojrzały, wykazał również umiejętność posługiwania się wykorzystywanymi narzędziami analizy. Autor

konsekwentnie realizował sformułowane wcześniej cele badawcze oraz weryfikował hipotezy badawcze. Podniesione uwagi, z których większość ma charakter dyskusyjny i polemiczny nie umniejszają generalnie pozytywnej oceny poziomu merytorycznego pracy. Większość tych uwag dotyczy badań prowadzonych w firmach klastra zagranicznego, a więc z założenia realizowanych w znacznie trudniejszych warunkach niż gdyby badania takie prowadzone były w Polsce.

Uważam, że praca doktorska mgr Artura Janusza spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (art. 134.1), a także uzasadnia nadanie Autorowi stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu. W związku z powyższym wnoszę o jej przyjęcie i stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Artura Janusza do publicznej obrony.

Gdańsk, dnia 12.03.2018 r.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'A' followed by a series of connected loops and a final vertical stroke.